

večletno težavno delo. Učitelj naj bode toraj pred vsem brez madeža, nrvstven in izversten v vsakem obziru: kdor zahteva spoštovanje, naj se tako obnaša da ga zasluži; stan in služba sama ob sebi človeku še ne daje veljave.

Govekar.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Pođlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XVII.

Kakor katoliška cerkev sploh, tako se je katoliška šola posebej od l. 1855 lepo dvigala po naših krajih, in med predmeti, ki so se v njej gojili, bilo je tudi petje. Prijazno so se shajali pri dekanih duhovni in neduhovni učitelji ter posvetovali o napredovanji šolskem. Vsled takega posvetovanja je prišel v Danico l. 46—49 krasen spis: Petje v naših ljudskih šolah. Poleg pomenkov ob učeniškem shodu na Verhniku spisal P. Hicinger — nekaj naprošen, nekaj primoran — bi človek djal. — Slovenski narod je že kdaj rad pel, skazuje v njem Podlipski jako izverstno po slovstveni zgodovini staro - in novoslovenski; slovenski narod pa še vedno rad prepeva; kakošne pesmi naj se rabijo pri šolskem petji, in od kod se bodo jemale takošne pesmi za petje cerkveno in petje domače; in ali bi bile rabiti še stare pesmi domače? — „Prav bi bilo, de bi se dobre stare pesmice zmed drugih nepripravnih ali napačnih v posebne bukvice odbrale, in nekoliko popilile; tudi napevi bi se ne smeli v nemar pušati, ker so narodovi in dostikrat prav lepi. De se naše ljudstvo bolje izобрази, ni potreba mu vsiga njegoviga jemati in mu le noviga dajati; ali kakor je latinski pregovor, „tabula rasa“ delati, vse postergati, de bi se po tem nov' obraz delal. Toliko ložje bo ljudstvo pridobiti, ako se do njegove stare lastine kaže spoštovanje; toliko raji bo po tem tudi kaj noviga sprejelo, ali se kaj boljšiga dalo učiti. Treba je pa med starimi pesmimi previdno odbirati, zakaj v pesmi, ki je na prvi videz pobožne podobe, zamorejo tudi napačnosti biti . . . Zatorej ne bo napačno, de duhovni pastirji in šolski učeniki mladosti ne opominjajo samo s sploh besedo, da naj ne poje slabih, malovrednih, grešnih pesem; ampak naj take napačnosti po potrebi tudi posebej pokažejo, de se tako vse odverne, kar bi utegnilo dobri sad petja ugonobiti“.

Sam dober pesnik je čislal poezijo narodno, in nabirati ter na svetlobo dajati jel v Zg. Danici l. 1857: Pobožne narodne pesmi. Nabral v Verhniški okolici, nekoliko poravnal in za poskušnjo dal P. Hicinger, in sicer l. 4: Od žalostne gore poleg Preserja; l. 10: Hvala za božje do-

brote; l. 21: Sreča svete maše; l. 28: Deviški venček; l. 30: Nečimernost ěloveška, s katero se vjema „Posvetna nečimernost“, ki jo je poleg latinske nekega Jezuita: „Qui mundum probe noscit, de mundo nihil poscit“ — poslovenil J. Holzapfel, priobčil pa 1858 l. 3 Hicinger; l. 31: Juterna. — Da se vsaj nekoliko spozná, koliko ceno imajo te narodne pesmice, naj se ponatisnete tu le dve, in sicer:

Sreča svete maše.

Leži, leži ravno polje,
 Ćez polje bela steza gre,
 Po stezi pobeč gre vesel,
 Si lepe pesmice je pel.
 Marija ga je srečala,
 Prijazno je vprašala ga:
 »Zakaj si, pobeč, tak vesel,
 Kaj lepe pesmice si pel?«
 »Zakaj bi jez vesel ne bil,
 Ker sem pri sveti maši bil.
 Sim v duhu vidil Jezusa,
 Premiliga Zveličarja.
 Sim vidil pet njegovih ran,
 In prebodeno desno stran.
 Pri sveti maši vsaki Ćas
 Daruje Jezus se za nas.
 On je milostniga serca,
 Kar ga prosimo, vse rad nam da.«
 Prosimo ga za sveti raj,
 Ti, mili Jezus, nam ga daj!

Juterna.

Oj sveti, sveti beli dan,
 De pride Jezus, kralj močan,
 S presveto svojo Materjo,
 Z Marijo, rožo zvoljeno.

Ze petelinčki pojejo,
 Nam beli dan sporočajo,
 Pod nebam ptice letajo,
 In beli dan pozdravljajo.
 Po morji ribce plavajo,
 Se v beli dan ozirajo.

Na polji rožce rastejo,
 Se v beli dan razcvetajo,
 Angelčki Bogu spevajo,
 Za beli dan ga hvalijo.
 Oj sveti, sveti beli dan,
 De pride Jezus, kralj močan,
 S presveto svojo Materjo,
 Z Marijo, rožo zvoljeno.

Razun teh so v istem teĉaju l. 24: Predpevi za sv. Rešnje Telo, iz lat. poslovenil P. Hicinger. Peti se zamorejo po napevih G. Riharja za antifone „O sacrum convivium“ in „Da pacem Domine“; l. 40: Od sv. serca Marije Device (Poleg nemšk.).

Po Novicah pa je l. 1857 st. 75—81 spisoval: I. Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice v posebnih razdelkih, in sicer 1) Ali „Kranjsko“ ali „Krajnsko“? 2) Koliko raznih rodov je med Slovenci? 3) Ptujščine ne po sili razlagati za slovenščino. 4) Ptujščine ne po sili deržati v slovenščini. 5) V kakošni obliki rabiti imena ptujih krajev? — II. Ćertice iz kmetijske zgodovine naših krajev, in sicer 1) Źivinska kuga krog leta 50 pred Kristusom, in 2) Poljodelstvo in vinoreja o rimskem Ćasu. Pervo popisuje nekoliko po Virgil. Georgic. l. III. v. 469 etc. na pr.:

»Źimski pogóstni vihár res tako ne dere po morji,
 Kakor po kužnih bolezen oblast med živinico dela;
 Zleg ne popada živál le po samem; vsa létenska Ćeda,
 Staro in mlado, miní kar ob enem, vse pleme do konca.
 Vedi, ko Ćlovek ozre se do zraĉnih Planin in po griĉih

V nórlške terdne gradove, in v japiški svet o Timavu, Zdaj ko minulo je let že obilno, so še zapuščene Trate pastirske, in prazni so logi široko in dolgo.◀ —

III. Kakošne meje je imela Kranjska v raznih časih l. 85—88 in sicer 1) Kranjska v starem času, 2) v prvi dobi srednjega veka, 3) v drugi dobi srednjega veka, in 4) v novjšem času, s vnovičnim razlaganjem pisave „Kranjska ali Krajnska“, vzlasti z ozirom na tedanje razprave Terstenjakove in Poženčanove (Cf. Jezičn. III. 1865).

Neutrudljivo je deloval Podlipski na domačem slovstvenem polji; posebno rad je preiskoval zgodovino, in kar je D. Terstenjak tako hrabro obdelovati jel starožitnosti slovanske, v nemala sta se vedno bolj sloveča pisatelja. To spoznavši jima iskreni dr. Lovro Toman v Novicah 1857 l. 27 zapoje na slavo: Terstenjak-u in Hicinger-ju! — Kakor Zgodovinska — je tudi Kmetijska družba, kateri je bil Hicinger ud že od l. 1849 ter z besedo in s pisanjem pospeševal njen stan, l. 1858 v občnem zboru hvalno pripoznala blagovito njegovo delovanje; predsednik jej je bil takrat F. Terpinc, tajnik pa dr. Jan Bleiweis. — Pa tudi zunaj Slovenije so čislali jeli njegove znanstvene zasluge, in „Društvo za povjestnico i starine Jugoslavenah“ ga izvoli za svojega častnega družnika ter mu pošlje naslednje slavnostno pismo:

Gospodine Župniče!

Ravnateljstvo ovoga društva izpunjuje svoju najugodniju dužnost, kada Vam javlja, da je velika skupština dne 18. veljače 1858 držana Vas jednoglasno počastnim članom istoga društva imenovala; s toga Vam dakle isto ravnateljstvo s velikom radošću šalje društvenu povelju i sve knjige, koje je društvo izdalo, te Vas najponiznije prosi, da istomu društvu u pomoć biti izvolite.

U Zagrebu dne 28. veljače 1858.

Ivan Kukuljević,
Načelnik.

Jul. Borovečki,
Tajnik i Blagajnik.

Gospodinu Petru Hicingeru, župniku pod Lipom.

Kako je spodbudilo to poslavljenje Podlipskega, vidi se iz tega, da je spisal koj poseben spis „O krajini Žumberski“, ki se nahaja v V. Knjigi str. 218—221 v „Arkiv za jugoslavensku povjestnicu“ l. 1859. —

Za l. 1857 in 1858 dá na svetlo J. Lenček, kaplan v Žiréh, koledar v poduk in kratek čas z naslovom Slovenski Romar, in v obeh si pridobi za sodelovca marljivega Hicingerja, kateri pokloni I. spis: Aposteljni slovenske zemlje, str. 10—23 in sicer 1) S. Marka in s. Hermagora, 2) s. Pavlin, s. Virgili s sv. Modestam, 3) s. Ciril in s. Metodi, 4) škofa Martin Preuer in Tomaž Krén z znamenito glasilko svojo: „Terret labor, aspice praemium“ t. j. „Te straši hudo delo: — Plačilo,

glej! bo imelo;" in str. 60—70 sostavek Zgodbe ljubljanskiga mesta: II. pa poleg pobožnih narodnih pesmic iz Verhniške okolice „Hvala Božja in Deviški venček“ spis: Sveti mučenci slovenske zemlje str. 8—18, ki so: Sv. Hilari in sv. Tacian; sv. Maksimilian in s. Viktorin; s. Kvirin in s. Maksim; s. Servul in s. Just; in izverstni popis Ljubljansko močvirje str. 59—72, ki so ga ponatisnile tudi Novice l. 101—104.

Kadar je dr. Bleiweis sostavljal Slovenske berila za nižo gimnazijo, pomogel mu je koj Hicinger z nekterimi po drugih čitankah prestavljenimi spisi, na pr. l. 1850 v I. „Kamčadalski psi, Povodni ali Nilski konj, Berkasti sér, Natopir“; v II. l. 1852 „Piber, Kenguruja“. Tudi v naslednje berila sta Bleiweis in Miklosič sprejela nekaj njegovih že znanih sostavkov in pesmic. — Kar tiče šolske knjige, jih je vlada sama večkrat izročevala Hicingerju sedaj v pregled ali popravo, sedaj v prestavo proti dostojnemu darilu, p. l. 1853 Oest. Vaterlandskunde; l. 1854 Uebungsbuch z. Rechnungs-, Unterricht f. 2. 3. Class.; l. 1855 Methodik des Kopfrechnens; l. 1856 Oest. Geographie itd. — Da je v Mitth. des histor. Vereins tudi l. 1856 —59 marljivo pisaril, se vé; največ stvari, ktere je drugod obravnaval po slovenski, na pr.: Bischof Andreas v. Krain; Römerstädte in Krain; alte Grabsteine, Manuscripte, Urkunden; Capitel v. Cividale: Mithrasgrotte; Bischöfe v. Aemona; Valvazor; d. politisch. Verhältnisse Krains im Mittelalter I.—III. itd. — Ker je v Dunajskem cerkvenem časniku l. 1857 prigovoril nekdo, da je Valvazor bil protestant, se nejevoljen in žalosten ponese zanj v Dan. l. 52: Je bil Valvazor protestant? — In v Nov. l. 1858 št. 47 ponovi v: Prošnja za Valvazorja, naj se naznani, kaj je zapisanega o smerti njegovi l. 1693 v Kerškem in o pokopu v Mediji (Galleneegg). — Da je bil katoličan, skažejo Drobtinice l. 1863. —

Kadar je ranjki knez Anton Alojzij velel, naj se vnovič primer-no posloveni sv. pismo z razlaganjem po Aliolitu, in je 1855 izročil vredovanje tedanjemu duhovnemu vodniku J. Volcu, poprijel se je velikega dela vesel in brati je med sodelavci v predgovoru str. XIV. tudi Peter Hicinger, fajmošter v Podlipi. Spisal pa je v to preimenitno delo, ktero je v VI. zvezkih od l. 1856 do 1863 prišlo popolnoma na svetlo, razlaganje k listu sv. Pavla do Rimljanov in k Razodenju sv. Janeza aposteljna; prestavo in razlago III. in IV. Bukev Kraljev, ter I. in II. Kroniških Bukov (Zv. II. str. 196 — 458). Koliko truda je Podlipskega stalo to obširno delovanje!

Kadar so severni Slovani l. 1857 se vzbujati jeli, da hočejo slovesno praznovati tisučletni spominj slovanskih aposteljnov ss. Cirila in Metoda in so po Drobtinical, Novicah in drugih knjigah o tem pisariti jeli Slovenci, oglasi se l. 1858 Hicinger v Danici ter spiše l. 7. 8: Koliko je djanje ss. Cirila in Metoda segalo med Slovence — po

znanstvenih virih starih in novih. — L. 25 kaže Nekaj o djanji Svetnikov, da je nektero njihovo djanje jasno in brez dvombe dobro, toraj v enakih okolišinah po stanu in poklicu v posnemaue; nektero v prejšnjem stanu slabo in pregrešno, toraj človeku ni posnemati, ne se z njim zagovarjati; nektero se na prvi videz ne razsodi lahko, ali gre celoma na dobro stran ali ne, toraj ne sme biti posnemanje naglo, pa tudi ne nagla hvala ali sodba. — Izmed pesmi se nahaja v l. 5 stara popravljena Solze nad terpečim Jezusam (Oko jokaj, serce pokaj — Od velike žalosti! itd.) in l. 6 tudi popravljena Miserere; l. 10 Predpevi od Marije Device iz latinskega, ter Odgovori pri lavretanskih litanijah; l. 18 Marija Kraljica angelska, in l. 19 K Marii pomočnici (O Marija, ti pomagaj nam!); l. 20 pa Hvala sv. Rešnjiga telesa, vse tri poslovenjene iz nemškega. V razgled naj se ponatisne tu poslednji predpev od Marije Device, in sicer:

Od sv. Trojice do adventa.

Češena si, Kraljica ti,

Češena, Mati milosti:

Življenje naše, up, sladkost!

V te kliče ubogi Evin rod,

Zdihuje v te, jokaje tod,

V dolini mnogih solz, bridkost.

Oj, pomočnica naša ti,

Oberni milostne oči,

In nam pokaži Jezusa.

Pokaži sad svoj prečešen,

Ko revni čas bo iztečen,

Devica mila, sladka vsa!

Hvala sv. Rešnjiga telesa.

Plav' nebo, vse svetlo,

Koljko zvezdic steješ ti?

Ni jih znat' — toljkokrat

Bod' češen svet zakrament.

Božji svet, zal razpet,

Koljko prahov steješ ti?

Ni jih znat' itd.

Zlat' polje, rast travé,

Koljko bilik steješ ti?

Gojzd zelen, lep beršen,

Koljko vejic steješ ti?

Siv' morje, zbor vodé,

Koljko kapljic steješ ti?

Solnčni svit, ognjevit,

Koljko žarkov steješ ti?

Večni čas, dolgi čas,

Koljko uric steješ ti?

Ni jih znat' — toljkokrat

Bod' češen svet' zakrament.

V o d a.

(Dalje.)

Kdo se bode tedaj čudil, da je voda, ta kiselčeva sestava, ki se povsod razprostira, in ne pokriva samo dveh tretjin naše zemlje, ampak sestavlja tudi velik del zemlje in stvari na nji, naj močnejša posredovalka, po kateri pridejo spremembe in se rodi vse življenje in gibanje na našem planetu. Naj novejša geologična preiskovanja so do dobrega pokazala, da je voda pri izobražbe zemlje preobladala. Sploh je sedaj ta misel, da je stvaritev zemlje bolj pripisovati vodenim silam, kakor ognjenim. S gotovostjo ne vemo le to, da so se tisti neznanski skladi škerlovja,